

- Social Innovation

Tidligere udgivet i bogen
Transformationer – i social innovation og entreprenørskabsdidaktik
ISBN: 978-87-7298-976-1

Af **Astrid Kidde Larsen Nørgaard** (akn@via.dk) og **Jesper Garsdal** (jega@via.dk),
begge Forskningscenter for Innovation & Entrepenørskab

Vi vil i denne indledning til teksterne skrevet af medarbejdere fra programmet for social innovation allerførst give en forforståelse af begrebet om social innovation (herefter SI) ud fra et meget kort idehistorisk og systematisk perspektiv. Dette med særligt henblik på at forklare, hvorledes begrebet om SI hænger sammen med begrebet om transformationer, som jo er titlen på denne bog. Dernæst vil vi se nærmere på, hvorledes de af centrets projekter, som er repræsenteret i denne udgivelse, både har været orienteret mod forskellige, men overlappende tematikker, men også har udmærket sig ved særligt at være orienteret mod nogle typer af social innovation. Denne afgrænsning skal gerne give et første analytisk blik på, hvorledes programmets profil i øjeblikket kan ses igennem nogle af de faktiske projektaktiviteter, der er foregået i programmet, samtidig med at denne afgrænsning også kan give mulighed for refleksioner over videreudvikling af denne profil. Endelig giver vi en kort introduktion til de konkrete artikler i SI-delen af nærværende udgivelse.

Et kort indblik i SI i (den vestlige) idéhistorie og SI som forskningsfelt

Benoit Godin viser i en analyse af Innovationsbegrebets idéhistorie i bogen 'Innovation contested: the idea of innovation over the centuries' (2015), at vurderingen og opfattelsen af innovation skifter op igennem den europæiske idéhistorie. Begrebet diskuteres allerede i antikkens Grækenland,

hvor innovation (græsk *kainotomia*) primært ses som noget negativt, som et brud med tingenes orden. Selve ordet *innovo* er en oversættelse fra senantikken af det græske *Kainizein*, et ord, der viser hen til 'oprindelse' af noget helt nyt. Det latinske *innovo* er sammensat af 'in' og 'novum', og har mere en konnotation i retning af at forny noget, altså både gå tilbage til noget eksisterende, hvor der imidlertid samtidig bringes noget helt nyt ind i denne tilbagemenden (Godin, 2015 p41); at bringe noget nyt ind i en eksisterende orden eller arrangement. Samtidig får ordet for en stund en mere positiv betydning. Senere bliver begrebet i religiøse sammenhænge igen set som negativt, som en form for kætteri, hvorefter pendulet svinger tilbage igen, idet begrebet igen fra det 18.-19. århundrede betragtes som noget positivt, idet dog begrebets betydning varierer både i forhold til radikalitet, omfang og i betoningen af det sociale forhold til innovation. I første omgang knytter utopiske socialister og anarkister som Saint-Simon, Fourier og Proudhon begrebet sammen med politisk-økonomiske diskussioner og ideer om sociale forandringer og reformer; innovation bliver altså her set som *social* innovation. Der er i disse idéer og diskussioner således fokus på det humane og sociale i at bringe nyt ind i det eksisterende, og deri social forandring. I den sidste halvdel af det 19. århundrede nedtones det radikale sociale aspekt, men innovationsbegrebet bliver fortsat knyttet sammen med sociale reformbevægelser, for eksempel i form af

kooperative bevægelser. Herhjemme kan for eksempel andelsbevægelsen betragtes som udtryk for social innovation i denne betydning af ordet.

I slutningen af det 19. århundrede sker der en forskydning mod mere individuelt orienteret innovation, som samtidig kan finde sted inden for den allerede etablerede sociale orden; denne udvikling bliver forstærket med industrialiseringen i første halvdel i det 20. århundrede. I takt med velfærdsstaters etablering op gennem netop 1950'erne og årtierne frem er statens og den offentlige sektors betydning og rolle blevet udvidet betragteligt, mens individuelle borgeres og civile gruppers initiativer forandres (Boye, 2017). Staterne begynder i et større omfang at stå for nogle af de sociale reformer, som tidligere havde været de sociale reformbevægelsernes. Samtidig bliver innovationsbegrebet teoretisk tematiseret som 'driver' for samfundsudviklingen, dog med et nedtonet fokus på den sociale side af begrebet, men til gengæld et øget fokus på innovation i forbindelse med teknologisk og økonomisk udvikling og vækst. I forbindelse med ungdomsoprøret i 1960'erne og protester mod eksisterende samfundsformer fik SI en genkomst med et styrket fokus på det lokale, [community], sideløbende med en stigende opmærksomhed på miljø og bæredygtighed op igennem 1980'erne og 90'erne.

I en idéhistorisk udvikling kan en skiftevis tiltagende og aftagende opmærksomhed på innovation som social med værdi-orientering mod fællesskab, solidaritet og sociale forbedringer således spores langt tilbage, både som social praksis og som teori, dog uden at begrebet SI nødvendigvis blev anvendt. Det er uafklaret, hvornår og hvem der i forskningsøjemed først benyttede termen 'social innovation', men studenteroprøret og behovet for sociale forandringer op gennem 1960-70'ernes Europa og USA synes at have haft en afgørende betydning for tilblivelsen af den eksplicite forskningsmæssige interesse i begrebet SI (Moulaert, MacCallum & Hilliere, 2015). I 1970'ernes internationale forskning viser så forskellige områder som sociologi, geografi, politik, økonomi, business og management, urban og regional planlægning, kunst, kultur og teknologi øget interesse for social innovation. Disse med hver deres intellektuelle arv og egne perspektiver på, hvorfor, hvem og hvordan, og hvor store sociale transformationer der skal til for at skabe passende forandring. Derudover kom en del af det skrevne om SI i den sidste del af det 20. århundrede ikke fra forskning, men fra tænketanke og sammenslutninger rettet mod påvirkning af policy (Moulaert & MacCallum 2019 p.31). Et eksempel er den engelske tænketank NESTA (<https://www.nesta.org.uk/>).

På samme tid som denne udvikling i SI-forskning og policy har Danmark og andre vestlige velfærdssamfund været

orienteret mod en modernisering af den offentlige sektor og deri at kvalitetssikre opgaveløsninger og at professionalisere både ledelse og personale i stat, regioner og kommuner - ligesom velfærdsprofessionelles og bruges ligeværdige samarbejde i samskabelse, samarbejdsdrevet og social innovation ses som en vej til at løse nogle af velfærdsstatens budgetmæssige og sociale udfordringer (Sørensen & Torfing, 2011; Voorberg m.fl., 2015). En udvikling, som dog samtidig i neoliberalismes tidsalder ikke er helt uproblematisk (Olsen, 2016).

Alt i alt betyder dette, at SI flyder i flere ideologiske strømninger, hvorfor forskningen naturligt nok tager forskellige former og prioriteringer i forhold til sociale, kollektive, individuelle og innovative dimensioner. Dette viser sig i to overordnede spor i forskning inden for SI, som overlapper hinanden, men alligevel kan adskilles, nemlig en anglo-amerikansk entreprenørskabstradition med litteratur primært fra business- og managementforskning i USA og en euro-canadisk social-økonomi-tradition, der er opstået i en bred vifte af social- og økonomisk-videnskabelige discipliner særligt i Europa og Canada, hvorfor denne tradition også er sprogligt og teoretisk mere forskelligartet end den anglo-amerikanske (Moulaert & MacCallum 2019, p.32ff.). Førstnævnte tradition tilgår sociale problemer i en individualistisk ramme, hvor SI gennem praksistræning, videndeling, netværk mv. skal bidrage til at gøre

individuet handlekraftigt, så det kan indgå som aktiv borger på arbejdsmarkedet og samfundet generelt, gerne som entreprenøriel og markedsorienteret iværksætter. Sidstnævnte tradition har et langt mere systemkritisk sigte med SI, fokuseret på at forstå de strukturelle årsager og konflikter, der ligger bag social eksklusion og ulighed og på sociale og diskursive processer, hvor både problemer og løsninger skabes (ibid). Det transformative potentiale i denne mere kritiske SI-tradition forstås i en kollektiv ramme som samspillet mellem lokale aktører, institutioner og organisationer med en unik kontekst og historik. Selv om grænsedragningen mellem disse to traditioner dog er relativt mudret, særligt i konkrete projekter, adskiller de sig fra hinanden både som praksis og som ideologi centreret om spørgsmål om, hvordan SI bedst kan bidrage til menneskelig og samfundsmæssig udvikling: Enten med intentionen om at supplere en teknologisk og markedsorienteret samfundsudvikling eller som en mere kritisk røst, der appellerer til forandring af samme (Moulaert & MacCallum 2019).

Det, der samler forskningen og litteraturen på tværs af de to spor, er nogle grundlæggende elementer i definitionen af SI. Nemlig, at SI er en bred vifte af aktiviteter og praksisser, der tager afsæt i mennesker og adresserer sociale problemer og/eller opfylder menneskelige behov, såsom inklusion, renere miljø, selvbestemmelse. Ligeledes er SI i begge traditioner oriente-

ret både mod løsning af problemer og mod de mellem menneskelige processer, der kan føre til løsninger. Dette ikke mindst fordi SI opstår i og med de forandringer i sociale relationer, som kan opstå i kraft af nye samarbejdsformer og forandringer i de institutionelle strukturer, som oprindeligt har bidraget til problemerne. I SI er målet om social værdiskabelse og midlerne til at opnå dette mål således uomtvisteligt forbundne, hvorfor SI er historisk og konkret/situationelt kontekstuel. Denne humanistiske og historiske forbundethed til det lokale og konkrete gør SI vanskelig at skalere op og at eksportere. Men her kan forskningens begrebs- og teoriudvikling komme i spil og bidrage.

I forhold til bogens titel *Transformationer* vil vi med Godin sige, at SI handler om at bringe noget nyt ind i en eksisterende orden, hvilket så kan ske på mere eller mindre radikal vis. Når der er tale om SI, indebærer det som ovenfor anført, ikke blot et fokus på 'resultatet' af en social innovationsproces, men også de mellem menneskelige processer, der har pågået (og forsat) transformationen af den sociale orden. Sådan indebærer SI ikke blot, at 'nogen' skaber værdi for 'nogen' i et nyt 'socialt arrangement'. SI indebærer ikke alene et fokus på, hvem der skabes værdi for, og hvad der bringes frem i processerne, men også på, hvad der tildækkes. Dette betyder, at SI også har en eksistentiel og værdimæssig side ved at opstå i, hvad der er meningsfuldt for

de forskellige deltagere i sociale innovationsprocesser, og hvilke værdimæssige aspekter og sågar endda konflikter af æstetisk, etisk og politisk art, der indgår og opstår som del af konkrete sociale innovationsprocesser. Vores påpegning af dette forhold antyder, at vi, i hvert fald teoretisk (hverdagslivets pragmatik stiller sig som bekendt nogle gange i vejen for idealisme), hælder mod den kritiske side af forskningen i SI. Vi kan i den henseende også tilslutte os Godins forslag om, at innovation også kan tænkes som relateret til 'NO-vation', hvilket er et begreb, Godin introducerer netop for at undgå, at begrebet om SI blot går fra at have været noget forbudt 'kætteri' til at ende som en kliché. For at citere fra tidsskriftet *Novation - Critical Studies of Innovation's Statement of Aims*: "In this sense, NO refers to the non-innovative behaviours, which are as crucial to our societies as innovation. Failures, imitation and adverse effects of innovation, to take just some examples of non-innovation or NOvation, are minimised and rarely form part of innovation theories." (Godin & Brandão, 2019)

Om Programmet for Social Innovation

Vi vil nu vende os lidt mere konkret til de måder, vi arbejder på i FoU-programmet SI. Lad os begynde med at se på vores meget positive fremskrivning af programets formål på centeret hjemmeside:

"Vi forsker i, hvorledes professioner kan være med til at fremme menneskers livs-

betingelser, bæredygtig social udvikling og muligheder for aktiv deltagelse i samfundet og eget liv. I tæt samarbejde med praksis skaber vi viden om dilemmaer, udfordringer, muligheder og løsninger, når fagprofessionelle deltager i eller iværksætter social innovation. Vi undersøger og eksperimenterer med udvikling af kompetencer, som er centrale for fagprofessionelle i arbejdet med social innovation." Kilde <https://www.via.dk/forskning/innovation-og-entreprenoerskab/social-innovation>

Som forskningsenhed under en professionshøjskole har vi en forpligtelse til at lave anvendt forskning i tæt relation og samarbejde med velfærdsprofessionerne og uddannelserne til disse. Med SI som forskningsfelt må projekterne i programmet udøve balancekunsten mellem at kunne identificere og skabe løsninger, der kan implementeres i praksis inden for en eksisterende orden og at afdække og kritisere, hvordan sociale problemer og løsninger opstår i og med de samfundsmæssige strukturer, og hvordan disse er indlejret i lokale praksisser og historik. Dette gælder også, når man arbejder mere specifikt inden for en velfærdsteoretisk- og praktisk ramme.

Vi kan i lyset af vores anknytning også til de mere kritiske aspekter af SI-forskningen nu afsløre, at de også gerne må indtænkes, ja til en vis grad er nødvendige at

indtænke, sammen med de mere positivt fremhævede sider af SI, når vi i SI-programmet har til formål at bidrage til menneskelig og social udvikling.

Dette betyder, at projekterne i programmet afspejler mangfoldige perspektiver i SI-forskning, der med forskellige metodiske og teoretiske greb er nuancer af førnævnte balanceakt mellem kritik og praksisorientering, samt mellem hvad og hvem der træder i forgrunden, hvordan, og hvad der dermed bliver mere sløret for blikket og tanken.

Konkret udfolder det sig p.t. i projekter med civilsamfund, kulturelle institutioner, folkeskole, daginstitutioner, videregående uddannelser som undersøgelsesområder, hvor erkendelsesinteresserne kredser om iværksætteri, bæredygtighed, æstetik, kritisk refleksion, participation og dannelse i community, dannelse som reflekteret praksis og som demokratisk praksis. Metodisk gøres dette både som teoretiske betragtninger og nytænkninger og som kollektive udforskninger og eksperimenter i sociale praksisser. Kendetegnende for dem alle er en ambition om at tænke og gøre nye måder at danne fællesskaber og samfund på.

Vi vil i det følgende afslutningsvis give en kort introduktion til de enkelte bidrag i SI-delen af denne udgivelse.

Introduktion til de enkelte bidrag fra Program for Social Innovation

Frederikke Dybdahl Bilenberg & Peter Hornbæk Frostholm beskriver i artiklen: "Paulitics" – politik, aktivisme, fodbold og fællesskab – Perspektiver på dannelse og social innovation i St. Pauli FC, Hamburg.' et gryende etnografisk feltarbejde i St. Pauli-distriktet i Hamburg, Tyskland. En helt central faktor er, at bydelens lokale fodboldhold St. Pauli FC, der til daglig huserer i 2. Bundesliga, har sin hjemmebane i denne bydel. Frederikke og Peter beskriver i særdeleshed, hvordan St. Pauli som både bydel og fodboldklub sætter spor i de mennesker, der bebor området og bruger fanklubben eller er til stede på lægterne weekend efter weekend. De er interesseret i at afdække, hvordan stedet emmer af værdier, der konnoterer beboernes lokale tilhør som en form for ikke blot bevidst, men også kropslig dannelse.

Jan Erik Røjkjær Rasmussen skildrer i sin artikel 'Selvbyggerlandsbyen Friland, et eksempel på social innovation' et andet eksempel på et lokalt fællesskab, nemlig Andelsforeningen Friland på Djursland. Friland blev stiftet i 2002, hvor 45 familier forpligtede sig på at udvikle en bæredygtig landsby med lokale arbejdspladser, mere fritid og et fællesskab, hvor alle skulle leve gældfrit og opstarte egen virksomhed. Jan har fulgt landsbyens udvikling indgående lige siden opstarten, og i hans projekt i SI har han undersøgt spørgsmål som for eksempel omverdenens og frilændernes

egen opfattelse af Friland, frilændernes overvejelser forhold til at deltage i det sociale eksperiment Friland, hvilke værdimæssige konflikter der har vist sig på Friland, samt grunde til, at folk fraflytter friland.

Lise My Engrob Adamsen, Astrid Kidde Larsen Nørgaard og Jette Maibritt Vestergaard giver i artiklen 'Tænk ud af VOKSEN. Børn som medforskere i projekt Børnenes demokrati' indblik i helt konkrete erfaringer med forsknings- og udviklingsmetoder, der kan understøtte børns demokratiske selvtillid og handlekompetence. I projektet samarbejder forskere, bibliotekarer og folkeskolelærere i udviklingsmøder inspireret af metoden Appreciative Inquiry, og med inspiration fra samskabelsesforskning og brugerinvolveret evaluering gennemføres og evalueres forløb sammen med børn på folkeskolens mellemtrin. Artiklen tydeliggør grundlæggende vanskeligheder i at planlægge og gennemføre aktiviteter i skoledagen, hvor børnene har reel medbestemmelse og kan øve sig i demokratiske handlinger, samt udfordringer for de voksne deltagere i at opnå indblik i børnenes egne artikulerede holdninger. Afslutningsvis kommer forfatterne med konkrete bud på, hvordan sådanne udfordringer kan imødekommes.

Med Simon Nørgaard Iversens artikel 'Sorte køer i natten - om bæredygtig dannelse og flade ontologier' træder vi ind i filosofiens verden. Artiklen giver et kritisk

blik på den øgede orientering mod naturen inden for pædagogiske retninger, for så vidt som denne er inspireret af posthumanistiske og nymaterialistiske filosofier. Disse filosofier arbejder typisk med det, man kalder 'flade ontologier,' i et forsøg på at overvinde det antropocentriske fokus, der ligger på mennesket, og som hævdes at ligge til grund for klimakrisen. Simons anke er, at denne strategi har den svagheit, at den udvander og udvisker en række centrale begreber og menneskelige egenskaber, der må forstås som helt essentielle, såfremt klimakrisen skal adresseres gennem dannelse, og han fremhæver i stedet den klassiske dannelse som et passende afsæt, når der skal formuleres et begreb om bæredygtig dannelse, der på den ene side kan bibeholde et kritisk-konstruktivt potentiale og på den anden side akkommodere ønsket om at opløse dikotomien mellem natur og kultur.

Sisse Schaldemose undersøger i sin artikel 'Taktile teorier', hvordan brugen af modelbygning og prototyper kan understøtte forståelsen af teori blandt studerende på en videregående uddannelse. Mere specifikt undersøges det, hvordan begrebet teoriinstrumenter kan være anvendeligt i et undervisningsmiljø blandt socialrådgiverstuderende. Artiklen undersøger, hvorledes fysisk modellering af teorier kan hjælpe med at bygge bro mellem abstrakte begreber og konkret anvendelse, og udforsker både processen med at lave prototyper og effekten af

mere færdige såkaldte "teoriinstrumenter". De fysiske modeller kan både vise en kompleksitet, som det kan være svært at fange igennem rent visuelle repræsentationer, samtidig med at de understøtter en samtale om teorien, og hvad der er væsentligt eller vigtigt i teorien, og prototyperne kan som sådan opfattes som "shared objects of thoughts."

Marianne Leth, som er involveret i flere af centrets aktiviteter og projekter, fremstiller i essayets form på original vis baggrunden for sit virke i Programmet for SI. Det sker igennem indtryk fra den dannelsesrejse, som hun med figuren Mashiant som sin rejsepartner 'i ind- og udland, på yder- og indersiden af kranievæggen i mangfoldige fremtrædelsesformer og dimensioner' har foretaget i en søgen efter fælles begreber og fælles sprog, der kan hjælpe med at genopdage sammenhængen mellem natur – menneske/kultur – samfund. Igennem hele essayet kredses der omkring brede forståelser af antropologiske begreber om reciprocitet og udveksling som nøglebegreber for en genåbning af denne sammenhæng; sigtet er at åbne op for mulige historiske erfaringer, der kan bidrage til både forståelser, mening og håb, samt handlekraftig myndiggørelse af de børn og unge, som udgør de næste generationer.

God læselyst!
Astrid & Jesper

Referencer

- Boye, T. (2017). *Civilsamfund, medborgerskab og deltagelse*. Hans Reitzels Forlag.
- Godin, B. (2015). *Innovation contested: The idea of innovation over the centuries* (1. publ). Routledge.
- Godin, B., & Brandão, T. (2019). NOvation Statement of Aims [original version]. Journal NOvation - Critical Studies of Innovation. <https://revistas.ufpr.br/novation/article/view/91170>
- Innovation | Etymology of innovation by etymonline. (n.d.). Retrieved 28 November 2023, from <https://www.etymonline.com/word/innovation>
- Moulaert, F. & MacCallum, D. & Hilliere, H. (2015). Social innovation: intuition, precept, concept, theory and practice I: Moulaert, F. & MacCallum, D. & Mehmood, A. & Hamdouch, A.: *The International Handbook on Social Innovation. Collective Action, Social Learning and Transdisciplinary Research* (p. 13-24). Edward Elgar.
- Moulaert, F., & MacCallum, D. (2019). *Advanced introduction to social innovation*. Edward Elgar Publishing.
- Olsen, N. (2016). Velfærdsstatens krise og neoliberalismens indtog i Danmark i 1970'erne I. Slagmark. Tema: *Neoliberalisme*. Tidsskrift for idéhistorie. Nr.74.
- Sørensen, E., & Torfing, J. (2011). *Samarbejdsdrevet innovation i den offentlige sektor*. København: Jurist-og Økonomforbundet.
- Voorberg, W. H., Bekkers, V., & Tummers, T. (17. 9 2015). A Systematic Review of Co-Creation and Co-Production: Embarking on the social innovation journey. Public Management Review, s. 1333-1357.

